



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Metsora

Laşon Tov Diye Bir Şey Var mıdır?

Hahamlarımız, bu haftaki *peraşan*ın teması olan *tsaraat* olgusunu bir hastalık olarak değil, *laşon ara*, yani başkaları hakkında olumsuz veya zarar verici biçimde konuşma günahının mucizevi bir şekilde alenen ifşa edilmesi olarak anlamışlardır. Yahudilik, sözlerin iyileştirme veya zarar verme, onarma veya yıkma gücü üzerine istikrarlı bir tefekkürdür. Tanrı, tıpkı dünyayı sözlerle yaratmış olduğu gibi, bizi de sözleri kullanarak ilişkiler yaratma ve mahvetme gücüyle donatmıştır.

Hahamlarımız *laşon ara* hakkında çok şey söylemişler, ama onun mukabili olan *laşon tov*, yani "iyi konuşma" hakkında neredeyse hiçbir şey söylememişlerdir. Böyle bir terim ne Babil Talmudu'nda ne de Yerusalayim Talmudu'nda yer almaktadır. Yalnızca iki *midraş* metninde görülmektedir (ve orada, Tanrı'yı övmekten bahsetmektedir). Ama *laşon ara*, Tanrı hakkında olumsuz konuşmak demek değildir. İnsanlar hakkında olumsuz konuşmak demektir. Eğer insanlar hakkında olumsuz konuşmak bir günahsa, o zaman onlar hakkında iyi konuşmak da bir *mitsva* mıdır? Ben öyle olduğunu iddia edeceğim ve bunu göstermek için, gelin kaynaklarımızı boyunca bir yolculuğa çıkalım.

Mişna Avot'ta şu sözleri okuruz:

Raban Yohanan ben Zakay'ın [önde gelen] beş öğrencisi vardı. Ve onlar şunlardır: Rabi Eliezer ben Urkenos,

Rabi Yeoşua ben Hananya, Rabi Yose A-Koen, Rabi Şimon ben Netanel ve Rabi Elazar ben Arah. Onlara yönelik övgülerini [şöyle] sayardı: Rabi Eliezer ben Urkenos: tek damla kaybetmeyen iyi sıvanmış bir sarnıçtır. Rabi Yeoşua ben Hananya: ne mutlu onu doğurana. Rabi Yose A-Koen: *hasid*dir. Rabi Şimon ben Netanel: günahtan korkan biridir. Ve Rabi Elazar ben Arah: coşkun bir pınardır. (*Pirke Avot 2:10-11*)

Ancak Raban Yohanan'ın, öğrencilerini övmekle yaptığı şey, Talmud'daki bir ilkeye aykırı görünmektedir:

Rav Safra'nın kardeşi Rav Dimi şöyle dedi: Kişi hiçbir zaman arkadaşından övgüyle bahsetmesin, çünkü övgü onu yergiye götürecektir. (*Arahin 16a*)

Raşi bu ifade hakkında iki açıklama verir. Aşırı [*yoter miday*, "yeterinden fazla"] övgüde bulunduktan sonra, bizzat konuşan kişi, sözlerini sınırlama gereği hissedecek, dengeyi sağlamak adına, hakkında konuştuğu kişinin bazı kusurları olduğunu da kabul edecektir. Alternatif olarak, diğer insanlar duydukları övgülere cevap olarak hakkında konuşulan kişinin kusurlarına işaret edeceklerdir. Raşi'ye göre buradaki önemli nokta, övgünün makul, ölçülü, yerinde ve doğru mu, yoksa abartılı mı olduğudur. Eğer ilkiyse, o zaman övgüde

sorun yoktur; ama ikincisi doğrudur, o zaman övgü yasaktır. Anlaşılacağı üzere, Rabi Yohanan, abartıya kaçmamak konusunda dikkatli davranmıştır.

Rambam ise konuyu farklı bir gözle değerlendirir. Şöyle yazar: “Her kim, akranı hakkında onun düşmanlarının bulunduğu bir ortamda iyi konuşursa, ikincil bir *laşon ara* türünden (*avak laşon ara*) sorumludur, çünkü onları o kişi hakkında kötü konuşmaya kışkırtmış olacaktır” (*İlhot Deot 7:4*). Rambam’a göre mesele övgünün ılımlı veya aşırı olması değil, hangi ortamda dile getirildiğidir. Eğer hakkında konuştuğunuz kişinin arkadaşlarının önünde yapılıyorsa bunda sorun yoktur. Bu yalnızca, o kişinin düşmanlarının veya onu hakir gören insanların arasında yapıldığı zaman yasaktır. Böyle bir durumda övgü bir tahrik haline gelir ve kötü sonuçlar doğurur.

Acaba bunlar basitçe iki farklı görüş müdür, yoksa burada daha derin bir şeyler mi söz konusudur? Talmud’da, bir düğün sırasında geline nasıl övgülü şarkılar söylenmesi gerektiğini ele alan ünlü bir kısım vardır:

Hahamlarımız şöyle öğretiler:
Gelinin önünde nasıl dans edilir?
[Başka bir deyişle, kişi ne şekilde şarkı söylemelidir?]
Hillel’in öğrencilerine göre bir düğünde gelin güzel olsa da olmasa da onun güzel olduğu şeklinde şarkı söylenmelidir. Şamay’ın öğrencileri hemfikir değildir. Durum ne olursa olsun, yalan söylememek gerekir. [Yani gelin güzel değilse, güzel olduğu söylenmemelidir.] “Buna yalan mı diyorsunuz?” diye cevap verdiler Hillel’in öğrencileri. “En azından damadın gözünde gelin güzel!” (*Ketubot 16b-17a*)

Burada sadece mizaç farklılığı – Bet Şamay’ın püriten tarzına karşılık, Bet Hillel’in ılımlılığı – değil, lisan kullanımının doğası hakkında iki farklı

yaklaşım söz konusudur. Bet Şamay, lisanı çeşitli ifade veya tespitlerde bulunmanın bir yolu olarak görmektedir ve bu ifade veya tespitler doğru veya yanlış olabilir. Bet Hillel ise lisanı, ifade konusunun ötesinde bir olgu olarak anlamaktadır. Dili, teşvik etmek, empati kurmak, motive etmek ve ilham vermek için kullanabiliriz. Veya onu, cesaret kırmak, yermek, eleştirmek ve can sıkmak için kullanabiliriz. Dil, bilgi iletmekten çok daha fazlasını yapar. Duyguyu da iletir. Bir ruh hali yaratır veya bozar. Konuşmanın duyarlı şekilde kullanımı, sosyal ve duygusal zekâyı gerektirir. J. L. Austin’in ünlü anlatımında olduğu gibi, dil, edimsel olduğu kadar aydınlatıcı da olabilir.¹

Hillel ve Şamay okulları arasındaki tartışma, Rambam ve Raşi arasındaki görüş ayrılığına benzemektedir. Raşi’ye göre, tıpkı Bet Şamay’a göre olduğu gibi, övgü hakkındaki anahtar soru şudur: doğru mu, yoksa aşırı mı? Rambam’a – ve Hillel’e – göreyse mesele bir ortam ve bağlam meselesidir. Övgü sözleri düşmanlar arasında mı söylenmektedir, yoksa dostlar arasında mı? Sıcaklık ve takdir mi doğuracaktır, yoksa kıskançlık ve hınç mı?

Bir adım daha ileri gidebiliriz; zira övgü hakkında Raşi ile Rambam arasındaki görüş ayrılığı, “Akranımı kendin gibi sev” (*Vayikra 19:18*) emrinin doğası hakkındaki daha temel bir görüş ayrılığıyla bağlantılı olabilir. Raşi bu emri “Başkasının sana yapmasını istemediğin şeyi sen de başkasına yapma” anlamında değerlendirir (Raşi’nin Sanedrin 84b açıklaması). Rambam ise bu emrin “Onun hakkında övgüyle konuşma” görevini de içerdiğini söyler (*İlhot Deot 6:3*). Görüldüğü kadarıyla Raşi, kişinin akranına övgüde bulunmasını bir seçenek olarak görürken, Rambam bunu, sevgi emri çerçevesi dâhilinde bir yükümlülük olarak görmektedir.

İşte şimdi, Avot’da, Raban Yohanan ben Zakay’ın öğrencilerinden bahseden

¹ Bkz. J. L. Austin’in eseri, *How to Do Things with Words* [İşleri Sözlerle Yapmanın Yolu], Harvard University Press, 1962.

Mişna'nın giriş kısmıyla ilgili sormuş olmamız gereken bir soruyu cevaplayabiliriz. Avot, tarih veya biyografiyle değil, etikle ilgilidir. Öyleyse Mişna neden bize, Raban Yohanan'ın öğrencileri olduğunu anlatmaktadır? Kuşkusuz, bu bir değer değil, vakıadır; nasıl yaşayacağımıza dair bir rehber değil, bir bilgidir.

Ancak şimdi, Mişna'nın aslında bize gerçekten de derin ve önemli bir şey söylemekte olduğunu görebiliriz. Avot'un daha ilk öğretisi "Çok öğrenci yetiştirin" ilkesini içerir. Ama nasıl öğrenci yaratabilirsiniz? İnsanlara, olabilecekleri kişiler haline gelme, potansiyellerini sonuna kadar gerçekleştirme ilhamını nasıl verebilirsiniz? Cevap: Raban Yohanan ben Zakay'ın, öğrencilerini övmekle ve onlara kendi kuvvetli yanlarını göstermekle yaptığı şekilde hareket ederek.

Raban Yohanan onları pohpohlamakta değildi. Kendilerine has yeteneklerini görmeleri için onlara rehberlik etmekteydi. Eliezer ben Urkenos, "tek damla kaybetmeyen iyi sıvanmış sarnıç", yaratıcı değildi, ama çarpıcı bir hafızası vardı – Sözlü Tora'nın kitaplara kaydedilmesinden önceki günler için hiç de önemsiz olmayan bir nitelikti bu. Elazar ben Arah, "çoşkun pınar", yaratıcıydı, ama sürekli olarak dağ sularıyla [yani hocalarının ve

akranlarının bilgileriyle] beslenmeye ihtiyacı vardı (yıllar sonra akranlarının yanından ayrılmış ve anlatıldığına göre, öğrendiği her şeyi unutmuştur).

Raban Yohanan ben Zakay, övgü hakkında Hillel-Rambam görüşünü benimsemişti. Övgüyü, tarif etmekten çok, motive etmek için kullanmıştı. Kötü konuşma bizi küçültür; iyi konuşma gelişmemize yardım eder. Kötü konuşma insanları sindirir, iyi konuşma onları yükseltir. Doğru hedefe yöneltilen, odaklanmış bir övgü; bireysel kuvvetlere dair dikkatle düşünülmüş bir yargıyla bilinçlendiği ve insanlara ve potansiyellerine yönelik inançla desteklendiği zaman, öğretmenleri büyük ve öğrencilerini, aksi takdirde olacaklarından daha büyük yapan şeydir. İşte Raban Yohanan ben Zakay'dan öğrendiğimiz budur.

Öyleyse, *laşon tov* diye bir şey vardır. Rambam'a göre "Akranımı kendin gibi sev" emrine dâhildir. Avot'a göre "çok öğrenci yetiştirmenin" bir yoludur. *Laşon ara* ne kadar yıkıcı ise, *laşon tov* da o kadar yaratıcıdır.

İnsanlarda iyiyi görmek ve onlara bunu söylemek, o iyinin gerçeğe dönüşmesine yardımcı olmanın bir yoludur; onların kişisel gelişiminin doğumunda bir ebe haline gelmektir. Eğer öyleyse, o zaman sadece Tanrı'yı övmekle kalmamalıyız. İnsanları da övmeliyiz.



Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Tanah simalarının birbirlerini yükseltmek için *laşon tov* kullandığını Tanah'ın başka neresinde görüyoruz?
2. Başkalarının size söylemiş oldukları sözler üzerinizde ne kadar etkili oldu? Acaba bunlar sizin tercihlerinizi olumlu yönde şekillendirdi mi?
3. Size yakın olan birine, yükselmesine yardımcı olmak veya moralini düzeltmek için söyleyebileceğiniz gerçek bir şey örneği verebilir misiniz?